

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ У СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У роботі розглянуто основні ознаки дистанційної форми навчання. Обґрунтовуються переваги та доцільність її втілення у вищих закладах освіти України в умовах модернізації вітчизняного освітнього простору. Наголошено на необхідності впровадження дистанційної форми навчання у практику ВНЗ і його ролі у підготовці майбутніх вихователів дошкільних закладів та педагогів до професійної діяльності. Сформульовано практичні рекомендації для впровадження дистанційного навчання у систему загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів та викладачів початкової школи в Україні.

Ключові слова: модернізація освіти, вищі педагогічні навчальні заклади, інноваційне навчання, дистанційна форма навчання, самостійна робота студентів, інтенсифікація навчального процесу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток дистанційної форми навчання (ДФН) здатний послужити рушійною силою реформи вищої освіти в цілому. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів та вчителів до професійно-педагогічної діяльності має бути, передусім, спрямована на розвиток уміння проектувати навчально-виховний процес узагалі та індивідуальний освітній маршрут для кожного вихованця, учня з метою їх особистого розвитку в ході освітньої-виховної діяльності, володіти прийомами діагностики і самодіагностики. Це призводить до необхідності перебудови освітнього процесу у вищій школі, пошуку і розробки нових технологій навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особлива увага у системі вищої освіти приділяється такій інноваційній технології (заснованій на широкому застосуванні засобів мультимедіа), як дистанційне навчання, що детально розглянуто в дослідженнях науковців: Г. Весна, М. Гаврилов, О. Федорович, Д. Чернілевський, О. Шабанов. Теоретичні основи використання віртуального навчального середовища опрацьовують: Г. Атанов, А. Бойченко, М. Вайндорф-Сисоева, А. Гагарін, А. Гайдученко, П. Зарічний, Д. Калмиков, А. Луценко, І. Пустиннікова, Д. Репкін, С. Титенко, П. Флоренський, С. Хапаєва, Л. Хачатуров, А. Хуторський.

У сучасній педагогічній літературі взагалі не існує чіткої класифікації форм і методів інноваційного навчання, а також дистанційної форми навчання. О. Колодницька зауважує, що "стратегічний напрям розв'язання нагальних освітнянських проблем спонукає щонайперше обґрунтувати концепцію реформи освіти, осердям якої є передові інноваційні технології. За орієнтир береться те, що навчальний процес має бути трансформований у напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і збільшення самостійної роботи студентів" [5, с.69]. Дослідниця доречно підкреслює, що "вибір педагогічної технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи педагога та студента" [5, с.71].

С. Ковальова серед інноваційних форм визначає модульне навчання, бізнес-семінари, інтернет-лекції, доступ до інтернету, використання інтернет-технологій, відео- та телеконференції, дистанційне чи відкрите навчання, науково-практичну конференцію, локальний моніторинг. Науковець окреслює також інноваційні методи : аудіовізуальні, кейс-стаді (мікро- і макрокейси), комп'ютерні ігрові моделі, письмові дискусії, комп'ютерне тестування, інтерактивні методи [3].

Г. Козлакова проаналізувала діяльність з формування інформаційного і програмного забезпечення для вивчення інженерних дисциплін, проблеми використання та розвитку перспективних технологій навчання в технічних університетах України [4].

У дисертаційній роботі І. Костікової сформульовано практичні рекомендації для впровадження дистанційного навчання студентів: "необхідність інтеграції дистанційної форми з традиційним навчанням, поширення електронних засобів навчання, розвиток телекомунікаційних освітніх мереж у регіонах, створення іншомовного банку даних, моніторинг інформаційних ресурсів, новинок тощо" [7, с. 17-18].

Актуальність пропонованої статті спричинена потребою розв'язати науково-педагогічне протиріччя між необхідністю формування професійної компетенції студента – майбутнього вихователя і вчителя початкової школи – та існуючим змістом їх професійної методичної підготовки, яка поки що не передбачає активного втілення дистанційного навчання. Створення комп'ютерних технологій навчання, зокрема спеціалізованого програмного забезпечення, мультимедійних електронних підручників на сьогодні єдине, що має поширене практичне втілення у сучасній педагогіці.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності дистанційного навчання, обґрунтуванні необхідності та доцільності його використання у педагогічній підготовці студентів, а також у його практичній реалізації у вищих педагогічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання у вищій освіті є однією з його форм і способом його організації. З часом технології навчання удосконалюються, завдяки передачі інформації і формуванню нових мереж інформації. На сьогодні форма дистанційної освіти існує практично у всіх університетах світу. Основними передумовами дистанційного навчання є високий рівень розвитку засобів телекомунікацій, необхідність розширення навчального простору для зайнятих осіб, а також оптимізація аудиторного часу.

Дистанційне навчання як система в Україні оприявилось нещодавно. Постановою МОН України від 20 грудня 2000 р. було затверджено Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні. У документі подано дефінітивне визначення, розтлумачено поняття дистанційного навчання та вказано технології та педагогічні технології дистанційного навчання: "Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання. Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів з структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді" [6].

У Концепції перераховано низку законодавчих документів, на яких ґрунтуються її вихідні положення: Конституція України; Закон України "Про освіту"; Закон України "Про Національну програму інформатизації"; Постанова Верховної Ради України від 06.07.2000 р. № 1851-III "Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2000-2002 роки; Указ Президента України від 31.07.2000 року № 928/2000 "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні"; Наказ Міністерства освіти і науки України "Про створення Українського центру дистанційної освіти" від 07.07.2000 р. №293.

У Концепції обґрунтовується доцільність створення системи дистанційної освіти в Україні, зазначено мету її створення та основні завдання, принципи створення та функціонування, описано організаційну структуру із вказівкою зобов'язань за напрямками діяльності, визначено етапність втілення системи дистанційної освіти (СДО) та окреслено шляхи реалізації – перший етап (протягом 2001 р.), другий етап (2002-2003 р.). У Концепції перераховано широке коло соціальних груп, на які орієнтується система дистанційної освіти. Підкреслено, що "фінансування СДО здійснюється за рахунок бюджетних коштів відповідно до державної Програми створення системи дистанційної освіти в Україні на 2000 – 2002 роки; міжнародних грантів та за рахунок позабюджетних коштів від діяльності окремих структур системи дистанційної освіти" [6]. У документі вміщено прогностичні наслідки від створення системи дистанційної освіти в Україні: "Розширення кола споживачів освітніх послуг, у тому числі у важкодоступних, малонаселених регіонах, у районах, віддалених від наукових і культурних центрів України; підвищення якості навчання слухачів, студентів і школярів незалежно від їхнього місцезнаходження; створення додаткових робочих місць для громадян України; створення спеціальних курсів ДО, які спрямовані на підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів; створення програм і курсів психологічної підтримки; можливість одержання освіти за українськими програмами громадянам зарубіжних країн; реалізація системи безперервної освіти "через все життя"; індивідуалізація навчання при масовості освіти" [6].

Ключовим напрямом державної освітньої політики сьогодні, згідно з проектом Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, є інформатизація освіти, удосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки [8]. М. Згуровський уточнював, що однією з найбільш характерних освітніх технологій з точки зору необхідності застосування інформаційних мереж є дистанційне навчання [2].

Дистанційне навчання – це вид освітніх послуг, що набирає популярності у світі. Сьогодні існує безліч визначень цього поняття. Найчастіше дистанційне навчання визначають як навчання, де знання доставляються адресатові. Визначаючи стратегічні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті, В. Журавський сформулював дистанційне навчання як форму, що доповнює традиційні; воно не знає географічних і політичних кордонів; масове й одночасно індивідуальне, має винятково мотиваційну основу, тобто знання здобуваються з метою подальшої їх реалізації для забезпечення професійної кар'єри. З точки зору технології навчання, "ця форма значно перевершує традиційну за можливостями одержання необмежених обсягів знань зі світових баз даних і баз знань; [...] має неперевершену швидкість відновлення знань [1, с.140].

Як певний механізм реалізації Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні у Національній стратегії розвитку освіти, щоб забезпечити доступність освіти, пропонується "запровадження дистанційної та альтернативних форм навчання" [8].

На законодавчому рівні продовжує упроваджуватися низка законів, наказів, що має сприяти реалізації намічених напрямів в освіті. У проекті наказу Міністерства освіти і науки України "Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліки основних видів методичної, наукової й організаційної та виховної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів", який набирає чинності з 1 січня 2014 року, зазначено, що згідно з новими нормами відводиться на читання лекцій – 1 година за одну академічну годину; 1,5 години за одну

академічну годину дистанційно, зокрема, у режимі відео-конференції. Окремо передбачено години на лабораторні, семінарські, практичні з урахуванням дистанційної форми проведення. Крім того, на проведення семестрового контролю у вигляді заліку (підсумковий модульний контроль) відводиться 2 години на академічну групу; 3 години на академічну групу дистанційно; на проведення екзамену у формі комп'ютерного тестування – 2 години на академічну групу, ½ години на одного студента дистанційно [10].

Нововведенням є включення до переліку видів основної наукової роботи проведення тематичних дискусій, науково-практичних конференцій слухачів вищих навчальних закладів післядипломної освіти та структурних підрозділів післядипломної освіти вищих навчальних закладів, на які відводиться 1 година за одну академічну годину для кожного викладача; 2 години за одну академічну годину для кожного викладача дистанційно [10].

Методологічна парадигма застосування дистанційної форми навчання у навчальному процесі ВНЗ передбачає активне і свідоме включення особистості у процес навчання, створення творчої атмосфери в період навчально-пізнавальної діяльності.

На національному рівні до системи дистанційного навчання входять: центри дистанційного навчання і професійної орієнтації; навчальні заклади і наукові установи; розроблювачі і слухачі цієї системи; інфраструктура інформаційних мереж; єдині каталоги; банки даних і знань.

Інноваційні процеси в сучасній освіті вимагають розробки нових технологій, методів, засобів підготовки майбутніх вихователів, учителів. Як спостережено Н. Плахотнюк, "навчальні заклади здійснюють пошук нових технологій організації навчально-виховного процесу, основою яких є сучасні психолого-педагогічні концепції навчання, виховання і розвитку школярів і студентів" [9, с.153]. У дослідженнях Л. Петухової розкриваються методичні та технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. У співавторстві з О. Співаковським та В. Котковою науковцем підготовлено навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки "Початкова освіта" "Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі"(Херсон, 2011) [11].

В останні роки вищі заклади освіти України просунулися в галузі створення електронних засобів навчання. Фахівці різних галузей знань з урахуванням накопиченого досвіду та з метою координації робіт по створенню системи дистанційного навчання в Україні і поетапному впровадженню її елементів у систему Міністерства освіти і науки України створюють відповідну навчально-методичну літературу. Зокрема, Л. Коваль, С Сковцова опублікували підручник на паперовому носії для студентів за спеціальністю 6.010100 "Початкове навчання" "Методика навчання математики в початковій школі: теорія і практика"(Харків, 2011), а також його електронну версію.

Така ж практика запроваджена на кафедрі дошкільної та початкової освіти у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка, де С. Стрілець, випустивши монографію "Підготовка вчителів початкової школи засобами інноваційних технологій (Чернігів, 2012), опублікувавши матеріали до курсу "Інноваційні педагогічні технології у вищій школі", надала електронну версію до наукової бібліотеки університету. У планах кафедри для вивчення педагогічних дисциплін розробити електронні підручники та посібники з грифом Міністерства освіти і науки України.

Безпосередньо дистанційне навчання пов'язане із застосуванням комп'ютерних мереж у сфері освіти, зокрема із розробленням новітніх освітніх і навчальних програм, використанням інтернет-технологій у навчальному процесі, створенням електронних бібліотек, довідково-інформаційних систем, систем менеджменту в освіті, автоматизацією й інформаційним супроводом документів про освіту, використанням спеціалізованих банків даних і знань. Напрацювання у цій галузі вже накопичені в багатьох вищих закладах освіти України. У Чернігівському національному університеті імені Т.Г. Шевченка створений кабінет з мультимедійною підтримкою, що надає можливість проводити заняття в інтерактивному режимі, із використанням дистанційних форм навчання.

Замість традиційного підходу до студента як пасивного об'єкта навчання, сьогодні актуальним є розвиток концепції дистанційного навчання як відкритого партнерства викладачів та студентів. Майбутні педагоги можуть самостійно навчатися і значною мірою самі спрямовувати та контролювати свій навчальний процес.

Під час дистанційного навчання значно збільшується частка самостійної роботи студентів, а це у свою чергу призводить до зміни змісту форм і методів навчання. Суть роботи викладача в даних умовах полягає не в читанні лекцій, а в створенні учбово-методичного забезпечення дисципліни в електронному вигляді, у постійній роботі над внесенням необхідних змін у навчальний матеріал, підборі кольорових ілюстрацій, графіків, створенні Flash-анімацій, тестів для самоконтролю.

Дистанційне та традиційне навчання мають однакові цілі, спираються на державні стандарти, установлені для окремих спеціальностей, дисциплін. Відбувається інтеграція елементів дистанційних технологій і традиційного навчання, що вносить специфіку як у форми організації навчання студентів (лекції, лабораторні й практичні заняття, контроль знань, самостійна робота студентів), так і в методи й засоби освітнього процесу, урізноманітнюючи їх.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У результаті аналізу законодавчої бази, науково-педагогічної літератури, на основі власного практичного досвіду виявлено, що питанням підготовки студентів – майбутніх вихователів та вчителів початкової школи – до діяльності щодо створення системи дистанційної освіти (СДО) сьогодні тільки починають

пріділяти увагу. До цього моменту система навчання студентів за створеною СДО науково не обґрунтована і, отже, остаточно не сформована.

Перспективи втілення дистанційних технологій у систему вищої освіти такі: створити потенціал у галузі обміну навчальною і науковою інформацією; розширити можливості навчання педагогів за допомогою надання доступу до матеріалів і навчальних систем найрізноманітнішого змісту на основі інформаційних, комп'ютерних, віртуальних технологій, а також створювати і застосовувати нові інформаційні технології, системи інформаційного обміну, щоб забезпечити функції збирання, продукування, накопичення, зберігання і передачі інформації.

Використані джерела

1. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
2. Згуровський М.З. Розвиток системи дистанційної освіти в Україні // Proceedings of the Meeting of ITE Focal Points in CIS Countries on UNESCO Cross-Cutting Project "Higher Education Open and Distance Learning Knowledge Base for Decision Makers", Ukraine, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". – Kyiv, October 10-12, 2002, – 167 pp.
3. Ковальова С. М. Інноваційні форми та методи професійної кооперативної освіти : електронне наукове видання [Електронний ресурс] / С. М. Ковальова. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2135/1/8.pdf>.
4. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті. / Г. О. Козлакова – К.: ІЗМН, 1997. – 180 с.
5. Колодницька Ольга. Проектні технології у контексті загально педагогічної підготовки викладачів / Ольга Колодницька // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – № 4 (Ч. 2). – 2011. – С. 66-71.
6. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. / Режим доступу: osvita.org.ua/До>pravo/00.html.
7. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І. І. Костікова. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. – Харків – 2009. – 33 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>.
9. Плахотнюк Н. П. Сутність, зміст та структура готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. / Н. П. Плахотнюк // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. 2009. – Частина I (5). – С.153-159.
10. Проект. Міністерство освіти і науки України. Наказ "Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної та виховної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс] / Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/normi_chasy.doc.
11. Співаковський О.В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі. Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки "Початкова освіта" / О.В. Співаковський, Л.С. Петухова, В.В. Коткова. – Херсон: Херсонський державний університет, 2011. – 267 с.

Strilets' S.I.

THE DISTANCE LEARNING: THE REAL STATE AND THE PROSPECTS OF ITS INTRODUCING INTO THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

The paper presents the main features of the distance learning. The advantages and the expediency of its introducing into higher educational institutions of Ukraine in modernizing the national educational space are substantiated. The necessity of introducing the distance learning into the practice of higher educational establishments and its role in preparing future kindergarteners and teachers for their professional work have been stressed the attention on. The practical recommendations of introducing the distance learning into the system of general educational preparing future kindergarteners and primary school teachers in Ukraine have been formulated.

Key words: *modernizing the education, higher pedagogical educational institutions, the innovative learning, the distance learning, students' independent work, intensifying the learning process.*

Стаття надійшла до редакції 21.09.2013 р.